

umova nazvanih *maskilim* koji su htjeli obnoviti židovsku kulturu. No, uskrснуće hebrejskoga ipak se vezuje isključivo za ime Bena Yehude. Nakon studija u Parizu, on odlazi u Palestinu sa željom da obnovi hebrejski. Djeluje na pet različitih razina: na usvajanju hebrejskoga kao obiteljskoga jezika, na razini novinarstva, obrazovanja, te u izradbi rječnika i osnivanju Odbora za jezik. Njegova upornost, ali i zalaganje čitave zajednice, dovode do toga da hebrejski 31. kolovoza 1918. g. biva proglašen službenim jezikom Palestine, uz arapski i engleski. Tako izraelski hebrejski ima neobično svojstvo: to je govorni jezik nastao iz pisanoga jezika. U ovome dijelu knjige hrvatskomu je jeziku posvećeno posebno poglavlje pod naslovom *La promotion politique d'une langue comme facteur de vie renouvelée: histoire moderne du croate* "Politička promocija jezika kao čimbenik obnovljenoga života: suvremena povijest hrvatskoga". Hagège naglašava da unatoč tome što bi se po nekim unutarnjim kriterijima moglo govoriti o hrvatskome i srpskome kao jednome jeziku (kriterij međusobnoga razumijevanja govornika pod uvjetom da se ne upotrebljavaju dijalektalni oblici), postoje i vanjski kriteriji, prije svega svijest govornika, odnosno način na koji oni žive svoj jezik, po kojima je hrvatski itekako samostalan jezik. Štoviše, naglašava autor, ako se hrvatski naponi nastave (pisano prije 2000. g., op. a.), nije isključeno da će komunikacija među govornicima dvaju jezika postati otežana i da će hrvatski i po prvome kriteriju biti samostalan jezik. Ono što autor sa sigurnošću tvrdi činjenica je da Hrvati u ovome trenutku daju Europi jedan novi jezik, a zaljubljenici u jezike ne bi se smjeli žaliti na to, osobito ako imamo u vidu ranije

opisanu galopirajuću jezičnu kataklizmu.

Knjiga *Halte à la mort des langues* iscrpna je studija vrsnoga jezikoslovca i zaljubljenika u jezike koji diže svoj glas protiv sveopće ravnodušnosti s kojom svjetska javnost promatra kako mnogi jezici nestaju u zaborav. Budući da Hagège upozorava upravo na ulogu jezikoslovaca u suvremenoj društvu, knjiga je nezaobilazno štivo za svakoga jezičnoga stručnjaka. Za hrvatskoga jezikoslovca osobito, jer se hrvatski jezik nalazi na istaknutu mjestu u njoj. U knjizi su tri iscrpna indeksa, a indeks jezika od ukupno 402 jedinice zaokružuje ovaj vrijedan prinos svjetskomu jezikoslovlju.

Ivana Franić

Još jedan pogled u baštinu

(Dragica Malić, *Na izvorima hrvatskoga jezika*, Matica hrvatska, niz Hrvatska jezična baština, knjiga 2, Zagreb 2002, 744 str.)

Unatoč brojnim istraživanjima, intenziviranim u zadnjem desetljeću, još uvijek smo daleko od dana kada ćemo moći s punom sigurnošću ustvrditi kako smo istražili stariju hrvatsku pisanu baštinu. Mnoga djela i tekstovi čekaju svoje istraživače, još nam nedostaje mnogo toga i u tehničkom i u znanstvenom pogledu da bismo se nekim problemima uopće mogli približiti. Bilo bi ipak pogrešno zaključiti da nema razloga za zadovoljstvo učinjenim, prvenstveno stoga što su duboki i čvrsti temelji za mnogovrsna i višesmjerna istraživanja već postavljena.

Knjiga Dragice Malić predstavlja u tom smislu onaj “kamen zaglavni” na koji će se oslanjati svi budući proučavatelji naše književnojezične povijesti.

Knjiga *Na izvorima hrvatskoga jezika* predstavlja zbornik radova koje je autorica napisala i objavila u vremenskom protegu od 1972. g. do pred kraj prošloga stoljeća. Iako su mnogi od časopisa u kojima su radovi tiskani još uvijek dostupni i gotovo bi se mogli atribuirati kao suvremeni, pripremanje izbora nije lišeno smisla i svrhe. Okupljeni oko središnje zamisli – povijest je hrvatskoga jezika povijest nacionalnoga i kulturnoga rasta i sazrijevanja – odabrani članci oblikuju zaokruženu sliku o najstarijim, katkad malo poznatim spomenicima našega jezika.

S druge strane, izbor odslikava autoričin znanstveni profil, otkriva akribičnost filologa koji polazi od činjenice teksta i tekst tumači njim samim i svime što ga u određenoj književno-kulturnoj sredini uvjetuje i određuje.

Sasvim je očekivana razdioba sadržaja u četiri odjeljka. Prvi obrađuje općenitije teme i sasvim dobro mu odgovara naslov *Opći pogled na razvoj jezika i pojedine tekstove*, jer sadrži studije: *Pravci razvoja hrvatskoga književnoga jezika do ilirskoga razdoblja*, *Crkvenoslavenska jezična tradicija u hrvatskim latiničkim rukopisima 14. stoljeća*, *O najstarijoj hrvatskoj pjesmarici*, *Povaljska listina kao jezični spomenik*. Drugi dio, nazvan *Jezične raščlambe tekstova*, bavi se problemima vezanim za različita djela 14. i 15. st., kao što su Šibenska molitva, Firentinski zbornik, Red i zakon zadarskih dominikanki, Povaljska listina i Povaljski prag, Korčulanski lekcionar, Glagoljička početnica Jurja iz Slavonije, Hrvat-

ski latinički molitvenik iz Arhiva HAZU. U trećem se razmatraju *Pojedinačni jezični problemi*, iz različitih spomenika, najviše iz Žića svetih otaca, o kojima je napisana monografija iz pera iste autorice, dva se članka bave morfologijom i tvorbom riječi u starohrvatskim tekstovima. Četvrti je odjeljak izbor iz tekstova o kojima govore prethodna poglavlja. Knjiga završava tehničkim napomenama o sustavu kratica, te popisom citirane i konzultirane literature.

Tekst *Pravci razvoja hrvatskoga književnog jezika do ilirskoga razdoblja* ima status uvodnoga članka, a zapravo je sinteza spoznaja o kretanju hrvatskoga književnoga jezika od Bašćanske ploče do ilirskih pokušaja. Naznačena tema zahtijeva kronološki pristup, koji se u hrvatskom slučaju komplicira zbog postojanja književnih izraza temeljenih na tri narječja, specifičnoga statusa crkvenoslavenske komponente i posebno zbog tropismenosti. Autorica je uspjela organizirati veliki broj podataka oko osnovne misli da se “hrvatski jezik odlikuje izuzetno ranim prodorom žive narodne riječi u pisanu praksu”, što je uistinu hrvatska specifičnost i što određuje pravce kretanja književnih izraza. Na razvojnoj vertikali trebalo je naći primjere koji odslikavaju posebnosti pojedinoga razdoblja, kao što su svjedočanstvo o hrvatskom imenu jezika u *Istarskom razvodu*, o ranim rječnicima koji bilježe raznodijalektni leksik, o prvoj gramatici hrvatskoj, što ju je objavio 1604. g. Bartol Kašić, o franjevačkom djelovanju i značaju Matije Divkovića, o ozaljskom krugu i sl.

U jednom se članku sažima sva povijest hrvatskoga književnoga jezika i kao skica i kao pregled s naglaskom na prekretnicama i prijelomnicama, pa bi se slobodno moglo

ustvrditi da bi taj neveliki tekst (21 stranica) kao svojevrsan rezime višestoljetne povijesti trebao biti uvod u svaku hrvatsku gramatiku i svaki udžbenik materinskoga jezika.

Ostalim problemima analiziranim u ovoj knjizi ta sinteza služi kao neizostavan okvir.

Tekstovi, čijim se jezičnim odlikama autorica bavi u ostalim odjeljcima, pripadaju najstarijim književnim proizvodima, uglavnom su nastali u 14. ili na samom početku 15. stoljeća. Pisani su svim trima hrvatskim pismima: glagoljicom, ćirilicom i latinicom, što je kuriozitet hrvatskoga jezika.

Poneki od prezentiranih radova kompletne su studije, točnije to su na preko sto ili nekoliko desetaka stranica pisane filološke monografije, primjerice *Šibenska molitva* (1973.) i *Red i zakon zadarskih dominikanki iz 1345. g.* (1977).

Međutim, i rasprave ili članci manjega opsega odlikuju se također sveobuhvatnim promišljanjima određenoga problema, za što su posebno ilustrativni *Grafija i pravopis Odlomka Korčulanskoga lektionara* (1989) i *Vatikanski hrvatski molitvenik kao potvrda izvornosti dubrovačke ijekavštine* (1990).

Svakako impresionira popis djela kojima je autorica posvetila svoju istraživačku pozornost, nije manje dojmljiv ni odabir filoloških pitanja i problema, a posebno imponira autoričin istraživački postupak. Dok otkrivanje dosad nepoznatih tekstova i kodeksa, kao što je slučaj s Hrvatskim latiničkim molitvenikom iz Arhiva HAZU, govori o stalnom traganju za nepoznatom “baščinom”, dotle jezične analize uvijek sva nova saznanja, sve nove činjenice ne prezentiraju samo kao otkriće, kao znanstvenu novost, nego uvijek kao samosvojan

pristup što polazi od već izrečenih procjena i sudova starijih istraživača, revalorizira ih i sagledava iz drukčijega kuta s izraženom namjerom i željom da se djela nastala u dalekoj prošlosti, često zakopana u tami stoljeća, što točnije opišu i objasne. Tako su neke ukorijenjene teze doživjele svoju kritiku, kao npr. one o starosti i mjestu nastanka tzv. Pariškoga kodeksa, neke svoju afirmaciju, npr. Rešetarove tvrdnje o autohtonoj štokavskoj ijekavici kao osnovi dubrovačkoga govora. Vrlina je autorice Dragice Malić da sve pretpostavke ranijih istraživača uvažava i argumentirano dokazuje ili pobija. Neutemeljenih procjena, procjena koje ne bi bile zasnovane na činjenici jednostavno nema.

Prostore knjige proširuju ulomci iz starih tekstova, ciljano odabrani kako bi korelirali sa studijama u prvom dijelu knjige. Tom bi se dijelu ipak moglo (i moralo) prigovoriti da je bez objasnidbenoga rječnika, koji je izostao vjerojatno zbog opsega knjige, razumljiv samo jezikoslovcima.

Preko 700 stranica knjige presjek su, kako se navodi u *Proslovu*, autoričina znanstvenoga rada. Mi bismo dodali – i odraz višegodišnjih istraživačkih napora u jednom teškom području jezikoslovlja, uz nužnu napomenu: to je ipak samo izbor, još je mnogo toga, što je Dragica Malić stvorila i napisala, ostalo izvan ovih korica.

Ako se ispuni nada, koja je motivirala izdanje, da će mladi istraživači doživjeti ovu knjigu kao nezaobilazan priručnik i poticaj da istražuju baštinu, Dragica Malić ispunila je svoju znanstveničku zadaću.

Darija Gabrić-Bagarić